

اثر قوانین و مقررات بازرگانی و گمرکی بر قاچاق کالا

رضا بنائی *

قاچاق کالا / قوانین و مقررات / بازرگانی / گمرکی

چکیده

در این مقاله، با احصای کلیه عوامل نظیر عوامل جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، عقیدتی، تربیتی، مالیاتی، و مقررات و قوانین مختلف از جمله قوانین و مقررات بازرگانی و گمرکی سعی شده است ضمن توضیح هر یک از عوامل به طور اعم، و قوانین و مقررات بازرگانی و گمرکی به طور اخص، تأثیر هر یک بر قاچاق کالا نشان داده شود و در عین حال، به لحاظ تفاوت آشکار بین مقررات بازرگانی و گمرکی اثر هر یک به طور مستقل و به تفکیک، بر قاچاق کالا مشخص گردد تا امکان ارزیابی و نتیجه‌گیری شفاهی به دست داده شود. البته این تفکیک بیشتر به این دلیل است که حوزه هر یک از این قوانین و مقررات و ماموریت هر یک از متولیان امر در ارتباط با مسایل بازرگانی و گمرکی شناسانده شده، و بهتر بتوان زوایای مبهم و نقاط ضعف و قوت این مقررات را معرفی تا در نهایت، امکان دستیابی به راهکاری عملی فراهم گردد.

* مشاور معاونت بازرگانی خارجی وزارت بازرگانی

مقدمه

به طور قطع، قوانین و مقررات بازرگانی و گمرکی به تنهایی نه موثر در بروز قاچاق کالا است، و نه اصلاح و بهبود ساختار این قوانین و مقررات کافی است که مساله قاچاق را برای همیشه از میان بردارد. قاچاق کالا معلول عوامل زیادی است که از این میان سهمی از آن به ساختار قوانین و مقررات بازرگانی و گمرکی برمی گردد، البته نباید نقش این سهم را هر چند از لحاظ تعدد موضوعات در مقایسه با سایر عوامل به نظر کمتر می آید، از لحاظ اثر بخشی دست کم گرفت، زیرا به نوبه خود می تواند موثر در بروز، تشدید، و یا تقلیل به حداقل رسیدن قاچاق باشد.

۱. علل و عوامل (کلی) انگیزه های قاچاق کالا

الف. ساختار قوانین (بازرگانی، گمرکی، مالیاتی و ...)

قوانین از بعد ساختار به لحاظ:

- عدم شفافیت
- تفسیرپذیری
- ناپایداری یا عدم ثبات
- عدم تطبیق با واقعیت های موجود از جنبه های اقتصادی، فرهنگی، جغرافیایی، عرضه و تقاضا، قیمت ها و غیره
- عدم کفایت با نیازهای جامعه و گروه های ذینفع اعم از تولیدکنندگان و مصرف کنندگان
- ایجاد زمینه برای گسترش دامنه انحصارات و سایر عوامل که منجر به از بین رفتن رقابت های سالم در تجارت می گردد
- فقدان جامعیت و دقت در وضع قوانین، به ویژه قوانینی که در مقاطع بروز مشکلات ناشی از تجارت خارجی با سرعت و بی دقتی و بدون توجه به آثار حتی

کوتاه و میان مدت ناشی از آنها و سایر جنبه‌های مرتبط با تولید داخلی شامل مالیاتها و عوارض، اتخاذ می‌شود، قوانینی که به این مناسبت با همان سرعت که وضع می‌شوند مورد بازنگری قرار می‌گیرند و در این مرحله نیز با همان روش گذشته، حاصلی کم و بیش مشابه خواهند داشت

- گرایش غیرمنطقی به حمایت از تولید داخلی بدون ملاحظه کیفیت، قیمت و کفایت تولیدات در برآوردن تقاضای بازار

- تداخل قوانین که ناشی از عدم تنقیح مناسب قوانین از هر لحاظ می‌باشد

- فقدان کارشناسی‌های لازم

- تناقض

- تغییرات مکرر

- تعدد

ب. پیچیدگی‌ها و ایستایی‌های نظام بانکی

پ. نامناسب بودن قوانین و مقررات مالیاتی در رابطه با تولید داخلی که مانع حمایت

منطقی از بعضی محصولات داخلی می‌شود.

ت. ممنوعیت‌ها

ث. محدودیت‌ها

ج. سهمیه‌بندی‌های احتمالی

چ. الزامات قانونی در رابطه با واردات و صادرات شامل برقراری مجوزهای ورود یا

صدور؛ الزامات مربوط به استفاده از ناوگان حمل و نقل داخلی در واردات؛ بیمه کالای

ورودی نزد بیمه‌گر ایرانی؛ پرداخت عوارض پیش از ورود که متضمن هزینه و گران شدن

قیمت کالای ورودی است؛ وجود استانداردهای ملی؛ ملاحظات بهداشتی، و ایمنی کالا؛

کارت بازرگانی و کد اقتصادی؛ مراحل ثبت سفارش کالا در وزارت بازرگانی و بانک؛

تعهدات ارزی واردات و صادرات؛ تعیین مبدأ، یا مبادی واردات، یا صادرات بنا به ملاحظات سیاسی و نظایر آن؛ وجود انحصار (مثلاً در مورد سیگار)؛ قیمت گذاری کالای صادراتی به صورت دولتی؛ تشریفات اداری مربوط به هر یک از موارد پیش گفته.

ح. موانع تعرفه‌ای و شبه تعرفه‌ای شامل تعدد و تنوع تعرفه‌ها و شبه تعرفه‌ها.

خ. غیرمنطقی بودن تعرفه‌ها و شبه تعرفه‌ها ناشی از فقدان کارشناسی‌های صحیح و

علمی

د. پیچیدگی محاسبات حقوق و عوارضی که به واردات یا صادرات ممکن است تعلق

بگیرد.

ذ. مالیاتهای غیرمستقیم در رابطه با واردات.

ر. مالیاتهای مستقیم در رابطه با واردکننده، تولیدکننده داخلی، محصولات تولید

داخلی

ز. عوارض تولید یا فروش داخلی

ژ. تشریفات طولانی و ناموزون گمرکی که معلول عوامل زیر است:

۱. عدم شفافیت مصوبات، دستورالعملها، و بخشنامه‌های مربوط به مقررات بازرگانی،

بانکی

۲. مالیاتی، بهداشتی، ایمنی و مالی که برای اجرا به گمرک ابلاغ می‌شود.

۳. ناکارآمدی نیروی انسانی در اجرای مقررات و تشریفات گمرکی

۴. تمرکزگرایی در جریان تصمیم‌گیری‌ها در گمرک

۵. مسئولیت‌گریزی در رده‌های مختلف تصمیم‌گیری که موجب توقف جریان امور

می‌شود.

۶. عدم مدیریت، فقدان نظارت، نبود نظام ارزیابی نتایج فعالیت‌های معمول کارکنان و

بروز سوء جریان‌های ناشی از این نقایص

۷. فقدان نظام معین که اجازه اعمال سلیقه‌ها، سرپیچی از انجام وظایف، و مبادرت به سوء استفاده‌های احتمالی را از میان بردارد.
  ۸. مشکلات ساختاری در قانون گمرک که بعضاً وجود دارد، که اجازه اعمال سلیقه و بروز اختلاف را می‌دهد.
  ۹. متفاوت بودن نرخ تعرفه‌ها در مورد انواع کالاها، و قابل تسری بودن آنها به یکدیگر، که بین صاحبان کالا و گمرک ایجاد چالشهای زیادی می‌نماید، و همین امر مسیر تشریفات را طولانی و غیرقابل تحمل می‌سازد.
  ۱۰. وجود شرایط متفاوت برای اقلام متنوع کالاها، و احتمال اختلاف در تطبیق شرایط با کالای موجود در گمرک.
  ۱۱. مشکلات در تعیین ارزش کالای ورودی و موانعی که به این ترتیب در مسیر ترخیص کالا از گمرک به وجود می‌آید.
  ۱۲. تغییرات پیاپی تعرفه‌ها و انتظاراتی که واردکنندگان منطقاً، یا غیرموجه در ارتباط با تغییرات دارند و بعضاً در گمرک مورد قبول واقع نمی‌شود و ایجاد اختلاف و توقف کالا را می‌نماید.
  ۱۳. تنوع و تعدد اقلام حقوق و عوارض ورودی که موجب اشتباه، بروز اختلاف، پرداخت جرایم، و تأخیر در ترخیص و افزایش هزینه‌ها می‌گردد.
  ۱۴. نبود مقررات یا ضوابط یا تشریفات متحدالشکل که موجب تفاوت‌هایی در هزینه‌های تمام شده کالای ورودی واحد، که همزمان از گمرک خارج می‌شوند می‌گردد.
  ۱۵. وجود سازمانهای موازی با گمرک در وصول عوارض از کالای ورودی، موجب کندی جریان ترخیص می‌گردد.
- س. نقص، ایرادات، عدم کفایت و تناقض در قوانین مربوط به قاچاق، یا کیفر مرتکبین قاچاق از لحاظ:

۱. بیان مصادیق قاچاق که بموجب آن موارد جرم بطور صریح، شفاف، و متناسب با روشها، و شیوه‌های مختلف ارتکاب قاچاق، مشخص شده باشد، تا محاکم، از لحاظ عنصر قانونی جرم محتملی برای رسیدگی و صدور احکام قطعی داشته باشند، که به این ترتیب گامی در پیشگیری جرم شناخته شده برداشته شود.
۲. عدم تناسب مجازاتها با جرم قاچاق، بگونه‌ای است که حاشیه خطر را برای عوامل قاچاق مقرون به صرفه می‌نماید.
۳. وجود موارد متضاد در بعضی قوانینی که اجازه استفاده به عوامل قاچاق در برداشت از بزه قاچاق می‌شود.
۴. متفاوت و متعدد بودن مراجع داوری، یا دادرسی به ترتیب: دادگاههای دادگستری، دادگاههای انقلاب، و دادگاههای تعزیرات که منجر به صدور آرای مغایر منبث از برداشت‌های متفاوت و تلقی غیر واحد از قوانین و مقررات توسط هر یک از این مراجع می‌باشد.
۵. فقدان وحدت رویه در رسیدگی به دعاوی قاچاق از لحاظ شکلی، رعایت آیین دادرسی بصورت واحد و یکپارچه از لحاظ ماهوی و یا شکلی. مثلاً بعضی محاکم به تجدید نظرخواهی معتقدند، و اجازه تجدید نظر در آرای صادره را می‌دهند و بعضی فقط به مرحله اکتفاء و تجدید نظر را نمی‌پذیرند، در حالی که بخشنامه‌های متعدد در این زمینه صادر و عملاً از آنها پیروی نشده است، و یا بعضی محاکم بعضی موارد را با قوانین موجود جرم نمی‌دانند و بعضی دیگر در آن مورد با صدور احکام قطعی جرم را محقق می‌دانند.

۶. وجود اختلاف بین گمرک و نیروی انتظامی، یا سایر سازمانهایی که بعنوان کاشف^۱ و مبارزه با قاچاق شناخته شده‌اند در رابطه با: تطبیق مورد با قانون از لحاظ مصدافی؛ پذیرش اسناد یا مدارک که برای رد ظن قاچاق کفایت می‌کند؛ ارزش گذاری کالای قاچاق؛ قبول یا رد تقاضای اعلام جرم؛ پرداخت به موقع حق الکشف قاچاق؛ وجوه اختلاف بین گمرک و محاکم در رابطه با عدم تطبیق موارد اعلام جرم شده با مصادیق قاچاق، نقص پرونده، قیمت گذاری، قابل تجدید نظر بودن یا نبودن پرونده.

ش. وجود بیش از ۸۰۰۰ کیلومتر مرز آبی، خاکی و گذرگاههای دیگر و فقدان تجهیزات، و نیروی انسانی لازم و مناسب برای نظارت و حراست این مرزها بطوری که، از وجود جایگاهها یا برجکهای نگهداری مناسب، در فواصل قابل قبول برخوردار نبوده، و در مرزهای آبی از تسلط نیروی انتظامی که مجهز با وسایل بیشتر و بهتر از عوامل قاچاق باشد محروم می‌باشد، ضمناً در همان مختصر فضاهای قابل کنترل نیز به دلایل بسیار از جمله مسایل معیشتی، منزلت اداری کارکنان، بی توجهی به وضعیت آنان، انتظارات در حد فضای تحت کنترل برآورده نمی‌شود.

ص. تداخل نیروها در وظایف یکدیگر

ض. وجود گذرگاهها، یا اسکله‌هایی که در غیاب گمرک دایر است.

ط. وجود مبادی رسمی که بطور غیرمستقیم به پایگاههایی برای انباشتن و ورود بموقع به سرزمین اصلی به طرق مختلف که حداقل تفاوت آن با واردات تجاری معمول،

۱. گزارشهای مکتوب نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران حکایت از آن دارد که از مجموع پرونده‌های متشکله قاچاق در مرحله ارسال به گمرک، حدود ۵۰٪ (پنجاه درصد) به دلیل عدم تطبیق با مصادیق قاچاق یا تلقی نادرست توسط تشکیل دهنده پرونده مردود شناخته شده، و از پنجاه درصد باقی مانده که به محاکم ارجاع شده یا می‌شود. حدود ۸۰٪ (هشتاد درصد) به نفع متهمین پرونده مختومه می‌شود، و تنها ۲۰٪ از این رقم ممکن است به محکومیت منجر شود.

نپرداختن حقوق دولت، و مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم دیگر و عوارض و معافیت از بسیاری تشریفات و عملیات اداری معمول است.

ظ. وضع مقرراتی که فعالیت تجاری را در قالب‌های مسافری ولی معاف از حقوق و عوارض معمول و محدودیت‌ها و انجام تشریفات.

ع. وضع معیشت و نرخ بیکاری در بعضی نقاط و جغرافیای کشور، که ناگزیر زمینه را برای فعالیت‌های غیرقانونی و یا قاچاق کالا فراهم می‌سازد.

غ. سایر عوامل

بدیهی است، در بیان علل و عوامل قاچاق موارد عدیده دیگری وجود دارد، که تنها به ذکر نکات مهم و ملموس از این عوامل بسنده می‌نماید.

۲. اثر قوانین و مقررات بازرگانی بر قاچاق کالا

قوانین و مقررات بازرگانی در اجرای ماده ۱ قانون تشکیل وزارت بازرگانی مصوب ۱۳۵۰ با محوریت وزارت مذکور و در حال حاضر در اجرای ماده ۱ آیین‌نامه قانون مقررات صادرات و واردات مصوب فروردین ماه ۱۳۷۳، تحت عنوان قانون مقررات صادرات و واردات و آیین‌نامه‌های مربوط، یا بصورت دستورالعملها و بخشنامه‌های قانونی در تمام ادوار تهیه، تدوین و منتشر می‌شود، و بر همان اساس جریان واردات و صادرات شکل می‌گیرد، از اینرو است که شاهد انتظار و مراجعه واردکنندگان و صادرکنندگان به انتشار این مقررات بوده و هر گونه تغییری را نیز از طریق این وزارتخانه پیگیری می‌نمایند.

قطعاً جریان شکل‌گیری، که همان مراحل تصویب دولت و مجلس است در مورد قوانین و مقررات را می‌شناسیم، منتهی نکته مهم در رابطه با مقررات بازرگانی به لحاظ ابعاد مختلف و متنوعی که دارد، ضرورت مشارکت وزارتخانه‌ها و سازمانها نظیر: وزارت صنایع و معادن، جهادکشاورزی، بانک مرکزی، گمرک ایران و سایر وزارتخانه‌ها و سازمانها حسب مورد، را ایجاب می‌کند، از این رو، این قانون و مقررات، بدون توجه به قوانین و

مقررات بانکی، ارزی، و گمرکی نمی‌تواند بعنوان قانون و مقررات بازرگانی مطلوب و قابل قبولی ارایه شود، بهمین دلیل هر گاه در مقررات بازرگانی کاستی‌ها و ایراداتی مشهود افتد بی‌شک معلول عدم هماهنگی است، همچنین نادیده گرفتن روش توصیه شده در ماده ۱ موصوف می‌تواند از علل وضع مقررات متضاد و مزاحم و اشکال آفرین باشد، که کم و بیش مشاهده می‌شود، بنابراین بیش از هر چیز ساماندهی، امر تهیه و تدوین مقررات بازرگانی و رعایت هماهنگی و مشارکت کلیه سازمانهای ذیربط، و کارشناسی قومی و با تامل و تعمق در ایجاد ساختاری منطقی که با وجود آن یکی از علل عمده قاچاق را بتوان از میان برداشت احساس می‌شود.

با توجه به اهدافی که از تنظیم مقررات و قوانین بازرگانی خارجی مورد نظر است، ضرورت هماهنگی بیشتر قابل توجه می‌باشد. اهدافی نظیر، تنظیم بازار، طراز بازرگانی، حمایت از مصرف‌کنندگان، حمایت از تولیدکنندگان، تثبیت قیمتها، اقدامات ضد دامپینگ، توسعه روابط با کشورها دوست، اعمال ترجیحات تعرفه‌ای، مقابله با برخوردهای غیرعادلانه کشورها با صادرات ایران، هماهنگی با مقررات بین‌المللی در چارچوب توافقات و تعهدات انجام شده، ایجاد زمینه اشتغال در داخل، ایجاد ارزش افزوده در داخل در صادرات و واردات، حمایت از حقوق مالکیت‌هایی معنوی، ایجاد زمینه سرمایه‌گذاری در بخش تولید، وضع تعرفه‌های حمایتی، ایجاد سرعت در مبادلات، تحقق برنامه‌های مرتبط با تجارت خارجی، توسعه صادرات، توسعه ترانزیت، استفاده بهینه از منابع ارزی، تحصیل درآمد حاصل از عایدات گمرکی

این مقررات اگر با توجه به اهداف و رعایت پیش فرض‌های لازم تنظیم شوند، قطعاً زمینه‌ها و بسترهای لازم برای رشد، یا تشدید قاچاق را از میان بر می‌دارد، و برعکس به رشد و تشدید قاچاق کمک می‌کند.

اهم محورهای مورد توجه در تنظیم این قوانین و مقررات برای تحقق اهدافی که اشاره شد به شرح زیر است:

۲-۱. در تنظیم مقررات

نحوه و مدیریت تنظیم مقررات صرفنظر از لزوم رعایت مفاد ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات در مشارکت و هماهنگی وزارتخانه‌ها و سازمانها، در توجه به امر کارشناسی بسیار قوی و سنجیده، دسترسی به منابع و اطلاعات، انجام مطالعات تطبیقی با قوانین و مقررات و آیین‌نامه‌های ملی، و حتی بین‌المللی، مخصوصاً در رابطه با متون کنوانسیونهای بین‌المللی بازرگانی، گمرکی، حمل و نقل، بیمه، مقررات متحدالشکل حاکم بر ابزار تجارت و موافقتنامه‌های دولت با کشورهای بیگانه، و بالاخره هر یک از منابع مرتبط در ارایه یک نظامنامه جامع، دقیق، صحیح، شفاف، بادوام و مطلوب که خودبخود فرصت، و موقعیت برای تقویت فعالیت‌های غیرمجاز در بازرگانی خارجی را از میان برمی‌دارد، و قاچاق کالا را از سودآوری و ریسک‌پذیری می‌اندازد از اهمیت خاصی برخوردار است، بنابراین می‌توان بخشی از وزن قاچاق را معلول نبود یا ضعف خصوصیتی دانست که در تنظیم مقررات قانونی یا آیین‌نامه‌ای بازرگانی خارجی به آنها توجه نشده و فاقد این خصوصیات شده است.

۲-۲. موانع غیرتعرفه‌ای

موانع غیرتعرفه‌ای تنها شامل نکاتی که در قوانین و مقررات بازرگانی با توجه به اهداف، وضع شده یا می‌شود نمی‌گردد، بلکه ساختار اداری، تشریفات و رفتار، در هر یک از مراحل از شروع تا خاتمه جریان یک مبادله مانعی غیرتعرفه‌ای محسوب می‌شود، که به این لحاظ این موانع به شرح زیر تقسیم می‌گردند.

الف. موانع غیرتعرفه‌ای مختص قوانین و مقررات بازرگانی

این موانع قاعداً و منطقاً در راستای رسیدن به اهدافی است که نامبرده شد، و نوعاً مذموم و قابل انتقاد نباید باشند. از سوی دیگر انتظار می‌رود در تدوین مقررات در صورت وضع موانع، کاری سنجیده و قابل دفاع صورت گرفته و کلیه جوانب و آثار آن دیده شده،

لذا موانع بخودی خود در چنین حالتی نباید موجب گردد بستی برای قاچاق ایجاد شود، بدیهی است، در مورد بعضی کالاها، یا بعضی مسایل، بگونه‌ای است، که الزاماً وضع موانع صورت گرفته و اصولاً حذف آنها غیرممکن است، از این دست به ممنوعیت‌های قانونی و شرعی باید اشاره داشت.

در سایر موارد همانطور که اصل اول "گات" توصیه نموده و در ماده ۱۱۵^۲ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز تأکید دارد، می‌بایست با حذف موانع غیرتعرفه‌ای از نوع موانعی که جایگاه آن قوانین و مقررات بازرگانی است، هر نوع حمایت و اهداف دیگری که منظور نظر است، از طریق تعرفه‌ها (یا ایجاد موانع تعرفه‌ای) به عمل آید.

بنابراین وضع موانع، که صرف حمایت‌های غیرمنطقی و ناروا، و بعضاً احجاف‌آمیز نسبت به مصرف‌کنندگان داخلی که در بسیاری از موارد به دلیل عدم مدیریت و بهره‌وری در تولید، صرفنظر از بدی کیفیت، و گران بودن قیمت محصول داخلی، جبران آن را از مصرف‌کنندگان می‌خواهند و همین امر موجب توسعه دامنه قاچاق می‌گردد بهیچ وجه نباید در این قالب (مقررات و قوانین بازرگانی) شکل بگیرد، و بر عکس از ایجاد چنین موانعی باید پرهیز نمایند.

جدول زیر تاثیر قوانین و مقررات بازرگانی از لحاظ وضع موانع غیرتعرفه نظیر برقراری مجوزهای ورود بر قاچاق کالا و راهکار پیشگیری از چنین وضعیتی را نشان می‌دهد:

۲. ماده ۱۱۵ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی:

«ماده ۱۱۵: دولت موظف است برای رونق تجارت خارجی، موانع غیرتعرفه‌ای و غیرفنی را با رعایت ممنوعیت‌های شرعی، حذف و نسبت به تهیه برنامه زمان‌بندی اصلاح نرخ‌های معادل تعرفه و اعلام به صورت پیش‌آگهی و تعیین تعرفه‌های گمرکی اقدام کند.»

ب. موانع ناشی از ساختار اداری، تشریفات و روشها

ضرورت رعایت بسیاری از الزامات قانونی توصیه شده در کلیه قوانین و مقررات بازرگانی، که بنوبه خود موجه و حقیقتاً باید وجود داشته باشد، متأسفانه به دلیل نظام اداری موجود، ضعف سیستم تعریف شده و شفاف مبتنی بر اصول علمی و متداول در کشورهای پیشرفته، فقدان تجهیزات مدرن و در غیاب روش‌های نوین که دخالت و اعمال سلیقه مامورین را اجازه ندهد، با وجود ایرادات دیگری که ناشی از فرهنگ و رفتار اداری، نارضایی ناشی از پایین بودن حقوق و دستمزد، و بسیاری نقاط ضعف دیگر است، عملاً استفاده از مسیر مجاز برای تجارت خارجی را در مواردی آنقدر پرهزینه و با تاخیر مواجه می‌سازد که ترجیحاً استفاده از راههای غیرمجاز را پیش روی متقاضیان قرار می‌دهد، این موانع در رابطه با:

- مراحل ثبت سفارش
- اخذ مجوزهای ورود یا صدور
- اخذ مجوز از وزارت راه
- اخذ گواهی‌های استاندارد، بهداشت، ...
- ثبت سفارش در بانک
- مشکلات با حمل و نقل و متصدیان مربوط
- واریز اسناد
- تشریفات گمرکی شامل:
- مراحل اسنادی
- معاینه کالا، ارزیابی، آزمایش و کارشناسی، ارزش‌گذاری، تعرفه‌بندی و غیره
- خروج از انبار
- بازرسی‌های درب خروجی

اگر قرار باشد به روش سنتی و دستی و توسط کارکنانی فاقد آموزش‌های لازم، منزلت اداری قابل قبول، ناراضی از وضعیت معیشت، و با مدیریتی غیرعملی، فقدان ارزیابی عملکرد انجام پذیرد، یا اصولاً به لحاظ طولانی شدن زمان بار شدن هزینه‌های غیرمتعارف، مقرون بصرفه نخواهد بود، و یا موجب می‌گردد با افزایش حاشیه سود عوامل قاچاق در تشدید قاچاق موثر افتد. موارد مثال متعددی وجود دارد، که علیرقم آزاد بودن کالا و معاف بودن آن، صرفاً تفاوت زمانی در حصول کالا به مقصد و به دست مشتری قاچاق کالا برای متقاضی مقرون بصرفه بوده و با وجود عواملی قوی و تضمین‌هایی که به خریدار می‌سپارند به این سمت و سو، سوق داده می‌شود.

با این توصیف ملاحظه می‌شود، به‌رغم قوانین و مقررات بازرگانی که فارغ از موانع غیرتعرفه‌ای غیر فنی ولی در هر حال ناگزیر از موانع غیرتعرفه‌ای فنی نظیر مجوزها و گواهی‌های بهداشتی، استاندارد و از این قبیل باشد، روش و شیوه انجام تشریفات موجب می‌شود ضمن رونق بیشتر فعالیت‌های غیرمجاز (قاچاق) احیاناً کالاهایی به بازار وارد، عرضه و بمصرف برسد، که در عین حال فاقد خصوصیات بهداشتی، ایمنی و کیفیت لازم هستند و به این ترتیب هم دولت به حقوق خود نمی‌رسد، و هم به مصرف‌کننده، شرایط نامساعد کالا تحمیل می‌شود.

در نتیجه به نظر می‌رسد، قوانین و مقررات بازرگانی، حداقل، شرایط و زمان لازم برای انجام تشریفات مربوط به بعضی موانع غیرتعرفه‌ای فنی را که در آن بطور مشخص انتظارات مراجعین از سازمانها را ترسیم می‌نماید، باید پیش‌بینی نماید و در عین حال به بهبود ساختار اداری که ضامن اجرای صحیح و ساده و آسان مقررات است با تمهیدات مقدمات لازم کمک و یا توصیه و تاکید نماید، شاهد طراحی سیستمی که عملاً و نه فقط بصورت نمادی کلیه سازمانها و ادارات را که در صدور مجوزها و گواهی و عملیات فنی در جریان واردات و صادرات دخالت دارند، در زیر یک سقف جمع نموده و در یک زمان کلیه

تشریفات زیر نظر و با فرماندهی واحد وزارت بازرگانی با مشارکت و هماهنگی سایر سازمانهای ذیربط انجام پذیرد از این لحاظ می‌توان اطمینان حاصل کرد که قوانین و مقررات بازرگانی عاملی برای تشدید قاچاق محسوب نمی‌شود.

ج. محدودیت‌ها

محدودیت‌ها شامل موارد زیر می‌شود:

- واردات ارزی در حدود ارز تخصیصی برای برخی کالاها یا کلیه کالاها توسط بعضی اشخاص حقوقی دولتی یا خصوصی
- ارز واریزنامه (واردات در مقابل صادرات)
- سپرده‌های ارزی
- ارز منشاء خارجی
- ارز بورس
- مبادلات مرزی (مرزنشینان و تعاونیهای مرزنشینان)
- مبادلات پایاپای مرزی (پبله‌وری)
- مبادلات پایاپای دولتی (بندرت پیش می‌آید)
- بازارچه‌های مرزی
- مسافری، هدیه و سوغات

اینگونه تقسیم‌بندی در پاره‌ای از موارد کفاف بازار یا پاسخگوی تقاضا نیست، و قهراً جبران کمبود از طرق غیرقانونی و بصورت قاچاق خواهد شد.

یک واحد تولیدی که سهمیه ارزی معینی دارد، از طریق ارزی فقط قادر خواهد بود بخشی از نیاز خود را وارد یا تامین نماید، بنابراین برای جبران این کمبود، اگر صادراتی نداشته باشد یا در صورت صادرات باز هم تکافو نکند، از سپرده‌های ارزی، یا بورس که به دلیل تقاضا خود دارای سقف محدودی است، بخش دیگر، و یا با استفاده از سایر طرق و

همینطور، بالاخره ممکن است غیرمستقیم با بازار قاچاق و ایجاد تقاضا برای این بازار پیوندد.

واردات بصورت بدون انتقال ارز یا با منشأ خارجی هدایت شده و با اعمال مدیریت، می تواند ضامن میل سرمایه ها به جریان تجارت قانونی و معمول باشد، بدیهی است تقویت واردات یا صادرات آزاد و قانونی در حصول اهداف و مقاصد زیر بسیار مؤثر خواهد بود:

- حذف تقاضا برای قاچاق و توسعه فعالیت های قانونی ورود و صدور کالا
- ایجاد امنیت سرمایه گذاری در تجارت خارجی
- تشویق به رعایت و احترام به قوانین و مقررات بازرگانی
- تنظیم جریان بازار عرضه و تقاضا توسط دولت
- نظارت دولت بر جریان و کیفیت واردات
- وصول درآمدهای دولت از محل عواید گمرکی
- رعایت نکات ایمنی، بهداشت و استاندارد کالاهای ورودی و حفظ حقوق مصرف کننده و ممانعت از به هدر رفتن ثروت ملی از این بابت.

جدول ۲ - اثر محدودیت‌های قانونی بر قاچاق کالا

درجه دوم	تمهیدات				اثر پیشی بر قاچاق				توجه محدودیت		دوره محدودیت		نوع محدودیت با توجه به رویه معمول
	پیشگیری		توجه به اصلاح روش		زیاد	قاچاق پنهان	کم	آشکار	غیرموجه	موجه	دائمی	موقت	
مبارزه از طریق معمول و وضع مصدق قاچاق	وزن کالا	مقدار کالا	ارزش کالا	تولید داخلی	+								- واردات در مقابل صادرات
+	+	+	+	+	+							+	- در رابطه با مجوز صادره برای ورود.....
+	+	+	+	+	+							+	- محدودیت به اعتبار ثبت سفارش اولیه....
+	+	+	+	+	+							+	- بازرجه‌ها
+	+	+	+	+	+							+	- مهلات مرزی
+	+	+	+	+	+							+	- مناطق آزاد
+	+	+	+	+	+							+	- ارز تخصیصی وزارتخانه‌ها برای واردات
+	+	+	+	+	+							+	- ارز مبتناء خارجی

د. ممنوعیتها

چنانچه در بند (۳) اشاره شد، در حال حاضر ممنوعیتها عمدتاً از نوع قانونی و شرعی هستند، ولی در هر حال ضمن وجود تفاوت بین ممنوعیتها از لحاظ قانونی، دولتی و شرعی و وجود هر سه ممنوعیت در واردات و بعضاً صادرات به دلایل و توجیهاات و اثرات هر کدام بر قاچاق اشاره خواهیم داشت. ممنوعیت بر حسب تقسیمات اشاره شده و بر حسب واردات، یا صادرات شامل موارد زیر است.

۱ - واردات

۱ - ۱. ممنوعیت قانونی

این نوع ممنوعیتها دائمی و غیر قابل تغییر است، و شامل موارد زیر می باشد:

مواد مخدر و روان گردان، اسلحه و مهمات جنگی، دستگاههای فیلمبرداری هوایی، دستگاههای مخابراتی، فرستندهها و نظایر آن، سایر کالاها بموجب قوانین خاص (مثلاً: ورود نهال، گیاه زنده، ...)

تبصره: هر یک از کالاهای مذکور برای مصارف دفاعی، صنعتی و معدنی، دارویی و پزشکی، یا کشاورزی و غیره حسب مورد به وسیله سازمانهای ذیربط ممکن است اجازه ورود یابند.

در همین جا به اثر این سیاستگذاری و تحلیل آن می پردازیم:

چنانچه از نوع کالا پیداست، مصرف عمومی، یا نیاز عمومی به این کالاها بطور معمول و متعارف منتفی است، مگر در قالبهای خاص خود، که در این صورت رأساً توسط سازمانهای ذیربط یا اشخاصی که برای واردات مجاز شناخته می شوند وارد می شود، و نظیر داروهای مخدر، با تجویز پزشک یا مواد منفجره برای مصارف صنعتی، معدنی و غیره

توزیع می‌شود. لذا اینکه قید دائمی شده صحیح است، منتهی مستثنیات آن با احراز شرایط برای مصارف مجاز حفظ می‌شود.

بنابراین، این سیاست که مانع از ورود آزاد این کالاها می‌شود، با توجه به مصالح عمومی و امنیتی کشور اتخاذ شده، و تا حدودی نیز مشابه همان سیاست‌ها در مورد کالای مشابه در اکثر قریب به اتفاق کشورهای جهان می‌باشد، لذا هر آینه اتخاذ چنین سیاستی دلیل بر ارتکاب قاچاق است، می‌بایست با پیشگیری و آموزش جامعه و تبیین خیر و صلاح عمومی، مردم را از مضرات و آسیب‌هایی که این قبیل کالاها به آنها و به جامعه، یا امنیت کشور وارد می‌سازد آگاه نمایند، و در عین حال محیط را با تجهیز نیروهای بازردارنده برای عاملین قاچاق اینگونه کالاها ناامن ساخته و با وضع مجازات‌های سنگینی میزان خطرپذیری اشخاص را به ارتکاب جرایم در این موارد افزایش دهند.

به عبارت دیگر، وضع مانع جدی در ورود یا خروج این قبیل کالاها، اجتناب‌ناپذیر است، منتهی با تمهید مقدمات می‌توان تقاضا، و دامنه و میدان عرضه را برای مبادله این قبیل کالاها به حداقل برسانیم. و هرگز هم انتظار آن را نداشته باشیم، که بهیچ وجه قاچاق تمام یا بعضی اقلام ممنوعه قانونی کاملاً از شمول قاچاق خارج شود.

با توجه به توضیحات در مورد کالای ممنوعه قانونی در واردات می‌توان نتیجه را در جدول زیر خلاصه کرد:

ردیف	شرح کالا	وضعیت
۱	کالاهای ممنوعه	ممنوعه
۲	کالاهای مشروط	مجاز
۳	کالاهای آزاد	مجاز
۴	کالاهای ممنوعه	ممنوعه
۵	کالاهای مشروط	مجاز
۶	کالاهای آزاد	مجاز
۷	کالاهای ممنوعه	ممنوعه
۸	کالاهای مشروط	مجاز
۹	کالاهای آزاد	مجاز
۱۰	کالاهای ممنوعه	ممنوعه
۱۱	کالاهای مشروط	مجاز
۱۲	کالاهای آزاد	مجاز
۱۳	کالاهای ممنوعه	ممنوعه
۱۴	کالاهای مشروط	مجاز
۱۵	کالاهای آزاد	مجاز

جدول ۳ - اثر ممنوعیت‌های قانونی در واردات بر قاچاق کالا

مجازات (سوم)	تعمیمات به ترتیب اولویت				اثر بخشی بر قاچاق		توجه ممنوعیت		دوره ممنوعیت		نوع کالا	
	مبازره (دوم)	مرزها ۱	اشتغال	پیشگیری (اول)	زیاد	کم	مطلق غیرمطلق	مطلق	دائمی	متغیر		موقت
	داخل کشور ۲			کار فرهنگی و تبلیغات								مواد مخدر
+	+	+	+	+	+			+	+			اسلحه و مهمات
+	+	+	+	+	+			+	+			سایر کالاها

۱ - ۲. ممنوعیت‌های شرعی

در این نوع، ممنوعیت یا به لحاظ منع مصرف، یا استفاده‌های دیگر قهراً ورود کالا نیز منع شده است مانند مشروبات الکلی، لوازم قمار، لوازم و آلات و ابزارهای که مخالف مذهب رسمی است، فرآورده‌های حاصل از حیوانات حرام گوشت.

برخلاف برخی ممنوعیت‌های قانونی که به هر حال تقاضای محدودی برای مصرف آنها وجود دارد، همچنین با توجه به میزان مجازات کالای ممنوعه شرعی مخصوصاً مشروبات الکلی که بهیچ وجه تناسبی با میزان کالای قاچاق ندارد، و اینکه اصولاً اطلاق کالا به این محصولات از لحاظ موازین شرعی میسر نمی‌باشد. قاچاق این قبیل کالاها از هر لحاظ بیشتر از کالای ممنوعه قانونی است، و لذا تأثیر ممنوعیت بر قاچاق کالا بسیار چشمگیرتر است، ضمن اینکه این نوع ممنوعیت‌ها هم جنبه دائمی دارد.

تنها از طریق زیر می‌توان میزان قاچاق این کالاها را تقلیل داد:

۱. تعیین جرایم متناسب با جرم قاچاق که عمدتاً نیز باید بصورت نقدی باشد.
۲. کار فرهنگی که از مقطع آموزش ابتدایی، و همزمان خانواده‌ها باید شروع و ادامه

یابد

۳. تبلیغات مؤثر و مداوم، و نمایش آثار مخرب و مضر استفاده از مشروبات الکلی
۴. اشتغال در مرزها و مبادی ورودی و ایجاد فعالیت‌های مجاز و جایگزین
۵. پر کردن اوقات جوانان با فعالیت‌های سالم و مثبت
۶. نظارت و کنترل مرزها و برخورد با باندهای عمده قاچاق
۷. نظارت و کنترل در داخل کشور و برخورد جدی با تولیدکنندگان، و واردکنندگان به طور کلی، موانع عمده شرعی در مورد واردات ضمن توجه منطقی مبتنی بر موازین شرع مقدس اسلام تلاش مؤثر در پیشگیری بعنوان اولویت اول، و مبارزه بعنوان اولویت دوم، و مجازات بعنوان اولویت سوم را می‌طلبد.

۱ - ۳. ممنوعیت‌های دولتی

با حذف ممنوعیت‌های دولتی که در حمایت از تولید داخلی، یا به لحاظ لوکس بودن کالا، یا مضایق ارزی در گذشته وجود داشت، و فعلاً در مقررات و قوانین بازرگانی از آنها اثری نیست می‌توان قانون و مقررات بازرگانی را از این لحاظ بدون تأثیر بر قاچاق کالا دانست و از توضیح بیشتر آن صرف‌نظر می‌کنیم.

۲. صادرات

در صادرات ممنوعیت‌های قانون و شرعی وجود دارد، ولی ممنوعیت‌های دولتی منتفی است. ذیلاً به شرح و طبقه‌بندی و توجیه این ممنوعیتها اشاره می‌شود:

۲ - ۱. ممنوعیت‌های قانونی

این نوع ممنوعیت‌ها دائمی و غیرقابل تغییر است و شامل موارد زیر است:
مواد مخدر و روان گردان، اسلحه و مهمات جنگی، میراث فرهنگی، آثار عتیقه، سایر موارد طبق قوانین موجود.

این قبیل کالا نوعاً نباید جز در موارد استثنایی مثلاً مواد دارویی و درمانی با رعایت شرایط بصورت مجاز، یا اسلحه و مهمات بصورت مجاز با رعایت شرایط خاص، صادر شوند، و لذا انتظار حذف ممنوعیت آنها نیز دور از منطقی و قانون بوده، با موارد قاچاق آن نیز باید مبارزه شود.

۲ - ۲. ممنوعیت‌های شرعی

۲ - ۳. ممنوعیت‌های دولتی

از میان ۵۱۱۳ کد ۶ رقمی جدول ضمیمه مقررات جز موارد بسیار اندک ممنوعیت دولتی وجود ندارد، و از این لحاظ قاچاق کالا منتفی است.
به منظور جمع‌بندی و ارایه راهکارها در این مقطع باید خاطر نشان کرد که:

الف. قوانین و مقررات بازرگانی چنانچه از شفافیت، قاطعیت و دقت لازم برخوردار نباشد، اجازه تغییر، امکان ابهامات، و در نتیجه توقف جریان عادی واردات و صادرات را فراهم آورده و به این ترتیب در مقایسه با هزینه‌هایی که انتخاب مسیرهای قانونی در مقایسه با قاچاق کالا دارد، در یک ارزیابی همه جانبه موجبات روی آوردن واردکننده، یا صادرکننده به قاچاق کالا و مراجعه به عوامل قاچاق را فراهم می‌سازد.

ب. قوانین و مقررات بازرگانی حسب مورد:

ب-۱. در رابطه با ممنوعیت‌ها و محدودیت‌ها چنانچه بطور منطقی و فارغ از تقاضاهای موجود، (جز در مورد ممنوعیت‌های قانونی و شرعی) و مقایسه تولید داخلی از لحاظ کمیت و کیفیت و بدون توجه به حقوق مصرف‌کنندگان، تنظیم نشده باشند، از موجبات جدی و اصلی تشدید قاچاق است.

ب-۲. وضع شرایط ورود یا صدور، اگر با توجه به مواردی که تقریباً صددرصد حساب شده، و مبتنی بر کارشناسی‌های دقیق نبوده باشد، و صرفاً از باب عادت و سنت گذشته انتخاب و یا بعضاً بعنوان محمل و مفری برای قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی عوامل دولتی در سطوح پایین که بیشترین تماس و اختیار در صدور مجوزها را در اختیار دارند انتخاب شده باشد دارای آثاری بمراتب بدتر از مواردی است که به طور قاطع ممنوعیت‌ها را تشکیل می‌دهد، و دارای آثار سوء چندگانه‌ای است، که هم قاچاق و هم ارتشاء را تشدید می‌کند.

ب-۳. مقررات و قوانین بازرگانی باید در وضع سودبازرگانی، حقوق گمرکی و عوارض رعایت اعتدال و حفظ حقوق مصرف‌کنندگان را هم، همانطور که حقوق تولیدکنندگان باید منطقاً رعایت شود، بنماید، یعنی صرف جایگزینی و توصیه قانون برنامه سوم به حذف تدریجی موانع غیر تعرفه‌ای به تعرفه‌ای، به هر نوع پیشنهاد وزارتخانه‌های تولیدی و صنعتی که در تعیین تعرفه‌ها، فارغ از رایه

جزئیات محاسبات، و استدلال و استناد قابل قبول بعمل می‌آید، اقدام به افزایش نکند تا موجب تشدید قاچاق نشود.

ب- ۴. موانعی که حذف آنها تأثیر چندانی در واردات و صادرات از لحاظ مصالح عمومی، اقتصادی، و ارزی کشور ندارد، اگر با قاطعیت حذف نشود از موجبات قاچاق است.

بنابر آنچه در این جمع‌بندی آمده است، ملاحظه می‌شود، تأثیر قوانین و مقررات بازرگانی در قاچاق کالا قطعی و اجتناب‌ناپذیر است، بهمین مناسبت لازم است. در بازرگانی، نگارش، وضع قواعد، تجدید نظر در تعرفه‌ها، یک کاسه کردن تعرفه‌ها که بجای چندین قلم به یک قلم منحصر شود، و واگذاری امور مربوط به این مقررات به متولی واحد، برای احتراز از نشت آراء و قبول مسئولیت بر طبق قوانین موجود در تنظیم مقررات، تنظیم بازار، مسئولیت تراز بازرگانی با درک حساسیت این قوانین به جایگاه اصلی این قوانین و مقررات دست یافت.

۳. اثر قوانین و مقررات گمرکی بر قاچاق کالا

منظور از قوانین و مقررات گمرکی عبارت است از:

الف. ساختار و سازمان گمرک و وظایف، اختیارات، و مسئولیت آنها و همچنین حقوق و تعهدات مربوط به اشخاص ذیربط.

ب. طرح و رویه‌های گوناگون گمرکی همراه با شرایط و تشریفات مربوط به نحوه اجرای آنها.

ج. عوامل مربوط به اعمال حقوق و عوارض ورودی و صدوری

د. ماهیت و پیامدهای قانونی ناشی از تخلفات گمرکی

هـ. راه و روش پژوهش‌خواهی

هر چند در مقدمه تعریف سازمان جهانی گمرک تصریح شده، و مقررات قانونی و آیین‌نامه‌ای مربوط به ورود و صدور کالا را جزء این قانون دانسته ولی با توجه به ادامه تعریف، که تصریح می‌کند «آنچه که مخصوصاً اعمال و اجرای آن به گمرک محول شده» برمی‌آید که هر قانون و مقررات که مربوط به واردات و صادرات است اجرای آن با گمرک است و لذا گمرک ضمن اینکه یک سازمان اجرایی است و بعنوان ابزار بازرگانی خارجی عمل می‌کند بطور مستقیم در ساختار فعلی در سیاست گذاری دخالت ندارد، ولی مشارکت در تدوین مقررات از باب اشراف به مشکلات واردات و صادرات، و واردکنندگان و صادرکنندگان دارد، و چون آثار مقررات را می‌شناسد، از این لحاظ عملاً در تمام تصمیم‌گیری‌های مربوط به وضع مقررات و قوانین بازرگانی سهیم است، و چون مأموریت اجرای مقررات را دارد می‌تواند ضامن حسن اجراء و مانع بخش عمده‌ای از قاچاق گمرکی شود.

بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که نحوه اجرای گمرک نسبت به قانون گمرک و قوانین و مقرراتی که اجرای آنها به گمرک محول شده در حصول به اهداف، یا شکست اهداف سیاست‌ها، و بروز قاچاق مؤثر است. اهم این موارد که در تشدید قاچاق مؤثر است، یا بر قاچاق کالا اثر دارد، تشریفات گمرکی است.

تشریفات گمرکی شامل، مراحل اسنادی، مراحل معاینه کالا، مراحل ترخیص می‌باشد. چنانچه بدون استفاده از روشهای نوین، که با استفاده از همین قانون موجود گمرک نیز میسر است، از موجبات و علل تمایل واردکنندگان و صادرکنندگان به عوامل قاچاق است، زیرا علاوه بر اینکه از طریق قاچاق کالا زودتر بدست مصرف‌کننده می‌رسد، از هزینه‌ها و حقوق و عوارض ورودی یا تعهدات مربوط به صادرات نیز معاف می‌شود، لذا در رابطه با تشریفات گمرکی:

الف. عدم آگاهی و دانش کافی کارکنانی که در مراحل تشریفات حضور دارند،

- ب. عدم استفاده از "مدیریت خطر" در طول تشریفات (مثلاً: استفاده نکردن از سیستم‌های دو کاناله قرمز و سبز به انتخاب صاحب کالا)
- ج. عدم توانایی در مدیریت و فقدان بهره‌وری در نظام اداری و ساختار اجرایی گمرک
- د. ضعف بدنه کارشناسی
- هـ. تمرکز گرایی صرف
- و. وجود ایستگاههای موازی برای انجام یک مأموریت و فعالیت واحد
- ز. امکان تفسیر قوانین و مقرراتی که گمرک مسئول اجرای آن است، توسط رده‌های مختلف کارشناسی در مسیر یک پرونده واحد و مستقل
- ح. فقدان سیستمی که در آن اجازه اظهار نظر نهایی را به واحد اجرایی داده باشد.
- ط. مشکلات مربوط به آزمایشگاهی مؤسسه استاندارد، در پاسخگویی به استعلامهای گمرک و معطلی در این مراحل
- ی. مشکلات در تعیین ارزش کالاهای وارداتی می‌تواند تا حد زیادی بر قاچاق کالا مؤثر باشد.

جمع‌بندی و ملاحظات

به طور خلاصه، قوانین و مقررات گمرکی به هیچ وجه مؤثر در قاچاق گمرک نبوده، بلکه طرز عمل، ساختار اداری، نظام کاغذ بازی، فقدان نظارت‌های مؤثر بر عملکرد و ارزیابی فعالیت کارکنان، وجود نقاط کور که موجب پنهان ماندن جریانات سوء می‌شود، عدم اقتدار کافی که گمرک باید از آن برخوردار باشد، عدم ثبات مقررات بازرگانی و فرصت‌هایی که برای تفسیر و تعبیری مختلف و بازدارنده ایجاد می‌کند، از موجبات بروز قاچاق است. بعبارت دیگر اگر ساختار اداری گمرک اصلاح شود، اگر حضور و دخالت پرسنل را در جریان تشریفات گمرکی کمرنگ نموده، با استقرار سیستم دوکاناله سبز و

قرمز و به اختیار واردکنندگان و صادرکنندگان دست زند، و در مقابل مجازاتهای سنگینی برای مرتکبین تخلف و قاچاق از مبادی گمرک بموجب قانون تعیین نماید، و هرگاه مصالح عمومی و اهداف و سیاست‌های ترسیم شده از سوی قانونگذار و دولت تحت تأثیر اهداف و امیال شخصی، یا گروهی یا باندی قرار نگیرد و هر گاه به این سازمان بعنوان نردبانی برای صعود به پست‌های بالاتر نگاه نشود، تا به این ترتیب سرنوشت سیاست‌ها و اهداف کلان کشور فدای امیال و منافع مقطعی و موقت شود می‌توان گمرک را ضامن معتبری برای تحقق اهداف دولت و توسعه صادرات و قرارگرفتن واردات و صادرات در مسیر اصلی خود دانست که به این ترتیب تأثیر کاهنده در قاچاق کالا خواهد داشت.

منابع

۱. قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰.
۲. واژه‌نامه سازمان جهانی گمرک WCO.
۳. کنوانسیون کیوتو (ساده و آسان کردن روشهای گمرکی)
۴. قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲.
۵. آیین‌نامه‌های اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات
۶. قانون پولی و بانکی
۷. گزارش قاچاق، بنائی، رضا، وزارت بازرگانی، معاونت بازرگانی خارجی
۸. گزارش منابع تأمین ارز قاچاق، معاونت بازرگانی خارجی
۹. گزارش‌های بازرسی کل کشور در رابطه با قاچاق.
۱۰. نتایج سمینار مسئولین کمیته‌های مبارزه با قاچاق کالا در شهرستانها، اسفند ۱۳۸۰
۱۱. گزارش‌های نیروی انتظامی و گمرک در رابطه با پرونده‌های متشکله قاچاق